

Demirtaş Ceyhun. *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler.* İstanbul: Asi Kitap, 2017, 363 sayfa, ISBN: 6059331036

Selda ADİLOĞLU¹

¹Sorumlu yazar/Corresponding author:

Selda Adiloğlu, (Dr. Öğretim Üyesi), Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bursa, Türkiye.
E-posta: selda.adiloglu@btu.edu.tr ORCID: 0000-0002-9725-436X

Başvuru/Submitted: 17.04.2019 • **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 07.07.2019 • **Son Revizyon/Last Revision Received:** 16.09.2019
Kabul/Accepted: 17.09.2019 • **Online Yayın/Published Online:** 23.10.2019

Atıf/Citation: Adiloglu, Selda. "Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 29, 2 (2019): 663-668.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.636784>

*Elinizdeki bu çalışma, adından da anlaşılacağı gibi, kuşkusuz tarihle ilgilidir, ama kesinlikle ne toplumsal, ne budunsal, ne de tarihsel bir araştırma veya incelemedir. Bir yazarın, yazınsal çalışmaları sırasında aklına takılan veya rastlayınca bir kenara not düştüğü, izlenimleri, yorumlamaları ve (asıl) sorularıdır sadece. Yazar, Demirtaş Ceyhun, *Ah Şu Biz "Kara Bıyıklı" Türkler* ismini verdiği kitabına bu sözlerle başlar ve sözlerinin devamını, üç bölüme ("Şu Ünlü Göçebelğimiz...", "Yeniden Türkleşme Serüvenimiz...", "Galiba, Göçebelikten Artık Yerleşikliğe Geçiş") ayırıp da her birinin altına yerleştirdiği alt başlıkları içeren 267 sayfaya yayar. 1992 yılında ilk baskısı yapılan çalışma ise zaman ve mekanın varlığı altında algılarla olayları içeren nedenlere ve değişimin ispatına yaslanmış sonuçlara sahiptir. Bu değerlendirmede, *Göçebe, Türk* başlıkları altında kitabın genel fikirlerine yer verilmiş, çalışmanın niteliği detaylarıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Doğrudan alıntılarla birlikte yazarın esas fikirleri, okura sorduğu sorular *göçebe kimdir, Türk kimdir, biz kimiz* gibi, özet cümleler hâlinde metne yer yer serpiştirilmiştir.*

1. Göçebe Kimdir?

Göçebe, Ermeni ve Rum kaynaklarına göre “barbarlar”, “kurtlar”, “kurt kafalılar”; Latin tarihçilere göre ise “haydutlar”, “çadırdı yaşayan bedeviler”dir.¹ Osmanlı, atasının göçebe Türkler olduğu gerçeğini unutturmak için “göçebe” sözcüğünün kullanılmasını bile yüzyıllar boyu yasaklamıştır.² Bu tepkinin bir benzerini, Cumhuriyet’in kurucuları da göstermiştir, diyen Ceyhun’a göre, *Cumhuriyetin kurucuları da tıpkı Osmanlılar gibi [...] sanki böyle bir gerçek yokmuş gibi davranmayı yeğlemişlerdir.*³

Demirtaş Ceyhun, çalışmasının ilk başlarında göçebeyi, göçebeyi anlayan bir göçebe gibi anlatarak aslında Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin yaptığı hataları açığa çıkarmaya çalışır. Çünkü Cumhuriyet tıpkı Osmanlı gibi suçludur ve suçu, bu gerçeği görmeyi kabul etmediği gibi sonradan görmesine rağmen iyileştirici bir tutum sergilememesiyle de katlanarak sürecektir. Osmanlı öncesi Selçuklu Devleti’nin de suça ortaklığı vardır, Ceyhun’un düşüncelerinde. O da göçebeyi Hıristiyan ülkelerine sürmeye çalışmasından dolayı suçludur. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, daha 1047’de amcasının oğlu İbrahim Yınal Bey’i, Müslüman ülkeleri yerine Hıristiyan ülkeleri yağmalamaları için göçebe Türk boylarının Anadolu’ya yönelmesini sağlamakla görevlendirmiştir.⁴ Görev yerine getirilir ve göçebe boyları akın akın Altaylar’dan Hristiyan diyarı Anadolu’ya gönderilir.

Atalarımıza n’olmuşsa, bizce de Müslümanlık yüzünden olmuştur, diyen Ceyhun, *atalarımızı, XI. yy.’da böyle birden apar topar batıya göçmek zorunda bırakan gene atalarımız oldu.*⁵ düşüncesindedir. Çünkü Müslümanlığı kabul etmiş ve yerleşmiş göçebe Türkler, Müslümanlığı kabul etmemiş Şamanist göçebe Türkleri göçe zorlamışlar, anayurt sınırlarını Anadolu içinde çizmelerine yol açmışlardır. İkili kavramların belirginleştiği dönemlerden biri de bu zaman aralığıdır. Çünkü kimi tarihçilere göre, göçebelere, hor göttükleri, küçümsedikleri yerleşikleri, aşağılayıcı bir anlamda, “oturak, yatuk, table sart” vb. sözcüklerle adlandırmaktadırlar.⁶ Oysa Müslüman yerleşikler, Müslüman olmayan Şamanist inançlı göçebelere “kafir” demektirler. Ceyhun, Anadolu halkının kendini ne olarak gördüğüne veya “Sahi, kimdik biz?” şeklindeki soruya ne cevap verdiklerine dair herhangi bir açıklamaya yer vermez.

Demirtaş Ceyhun, göçe neden Müslümanlıktır, der ama bunun yanı sıra kuraklığı ve Moğol saldırısını da ekler; Türklerin kendi içlerindeki bir kavganın da buna neden olabileceği ihtimali üzerinde durur. Göçebenin coğrafi konumlar üzerinde yer değiştirme zamanı, Türk kültür tarihi içinde yaşanan savaşlarla paralel bir güzergâhta ilerler. Bu savaşlar yazar Ceyhun’a göre, göçebenin yerleşiminin belirlenmesinde etkili olduğu kadar, göçebelere de

1 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 25.

2 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 159.

3 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 159.

4 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 14.

5 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 31.

6 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 31.

savaşın ne yönde biteceği konusunda önemlidir. Mesela, 1071 Malazgirt Savaşı'nı Türkler kadar Anadolu'dan çıkarılmamak için düşmanı yenmekten başka çaresi bulunmayan göçebe Türk boylarının savaşış kazanmış olmaları⁷ gibi. Anadolu'ya göçebelerin akını, XI. yy.'daki gn sonrasında da devam etmiş; XIII. yy.'da ise Moğol İmparatorluğu'nun yayılışı ile kendilerini kurtarmaya çalışan göçebe Oğuz boylarının ikinci büyük g başlamıştır. Bu tarihlerde, Anadolu'da kargaşa doruk noktadadır, diyen yazar Ceyhun'a göre, Anadolu'yu nicedir hızla Türkleştiren göçebe Oğuz boylarıyla yerli Hristiyan budunların sürtüşmeleri ve kavgaları, Bizans'ı ve kutsal toprakları Müslümanların elinden kurtarma hlyası peşindeki Papalığın Haçlı ordularıyla Selçukluların ve teki Türkmen beyliklerinin savaşı zaten hâlâ sürerken, şimdi de öte yandan hem Trkn Türk'le kavgası patlak vermiş, hem de gene onbinlerce kişilik yeni bir göçebe akınıyla karşı karşıya kalınmıştır.⁸ Ceyhun, Avioğlu'nun *Anadolu, göçebe Türkmen'in büyük sayıda akını, yerleşmesi ve yerli halklarla karışmasıyla Türkleşmiştir*⁹ açıklamasına yer vermesinin yanı sıra 1075'de Bizans'a komşu bir devletin kurulmasıyla bütün Anadolu'nun Trkleştiğini iddia eder ancak Türkleşmenin zaman aralığı hakkında net bir bilgi vermez. Ceyhun, göçebe Türklerin geldikleri yerlerdeki değişimin farkındadır, ancak onların değişimleri ne devletin istediği yönde ve düzeydedir ne de siyasi politikaların izin verdiği noktalara g etmeleri sakıncasız hlde dir. Yazar, XI. ile XIII. yy. dışında 1950'lerde yaşanan n bir gten bahseder ve bu ge somut bir neden de bulamadığını belirtir. Yaşanan son g, kırsal kesimden kentlere doğru hareketi dalga dalga artırır dolayısıyla yeni bir oluşumun başlangıcına vesile olur: *Gecekondu veya arabest kültürü!*

Ceyhun için *göçebe yanımız*ın önemi büyüktür, ancak *göçebe yanımız* bütün yaşamımızın ve insani ilişkilerimizin arabeskleşmesine yol amıř¹⁰ bu ise yavaş yavaş gebelideği terk edip yerleşliğe geçme hazırlıđını¹¹ doğurmuştur. Dolayısıyla 1920'lerde neredeyse halkın tamamı göçebe olan bu insanların¹² 1950 sonrasında kylleşmeden kentleşme ihtimali Ceyhun'u tedirgin ederken, *bir ağ dönümünün sancılı bunalımını yaşamaktayız* şeklindeki sözleri bu dönüşüme yönelik duygularını da açığa vurmaktadır. Çünkü *göçebe yanımız* kylleşmemiştir hâlâ! *Bu insanların zorla yerleştirildikleri yerlerde zamanla kylleşebilmeleri için [...] toprak sahibi olma olanağı, onlara ne Osmanlı'da ne de Cumhuriyet döneminde verildi.*¹³ Ceyhun anlaşıldığı üzere "göçebe"nin varlığını kendi varlığıyla özdeşleştirir ancak gebenin kendine özgü kültürün/medeniyetin bir kent yapısı içindeki varlığına mesafelidir. Çünkü bu insanlar, Osmanlı'da yüzyıllar boyu gönülsüz

7 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 42.

8 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 50.

9 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 88.

10 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 182.

11 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 183.

12 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 176.

13 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 181.

oturtulan “gönülsüz toprak işçileri” ile göçebe Oğuzların torunları reayalardır.¹⁴ Ayrıca unutulmamalıdır ki göçebelik özelliklerini büyük ölçüde koruduğu bilinen bu yeni kentli reayanın hâlâ geçerli ekonomik ilişkilerinin de temeli yağmaya dayanır.¹⁵

Demirtaş Ceyhun, “göçebe” kavramına sadece olumlu anlamları değil bir yandan olumsuz manalara gelen ifadeleri de ekler. Bunlardan bazısı köylüleşmeden kentleşenlerle anlatılırken diğer bir taraftan da Batı’daki Türk imajı konusuyla eğilir. *Sahi, kimdik biz? Bu Türkler nasıl insanlardı yani? Neciydiler?*¹⁶

2. Türkler Kimdir?

Türkler, Anadolu’nun kapısını 1048 Erzurum-Hazankale önlerinde Bizans’ı yenerek açar.¹⁷ Ancak Anadolu’ya sahip değildir. Bu süreç, 1453 senesi sonrasına kadar uzar. Çünkü Ceyhun’un açıklaması, “Fatih, fetihten sonra, Türk boylarının akın akın İstanbul’a doluşmalarına izin vermemiştir.”¹⁸ tezine dayanır ardından şu düşüncesini paylaşır: “Biliyorduk, İstanbul 1453 yılında fethedilmişti. Ama ilginçtir, şimdi farkına varıyordum; İstanbul’u gerçekten 1453’te fethetmişiz de kesinlikle işgal etmemişiz meğer.”¹⁹

Ceyhun, “biz Türkler bozkır budunuyuz”²⁰ derken, atalarının Oğuz boylarından olduğunu ve buraları zorla yurt edindiğini²¹ yazar. Nefret edişi göçebeliliğine dayanıyor olsa da, Osmanlı bu sayede kendini, istediği bir tanımlama içinde sergilemiştir. Çünkü o taşralıya karşı bir İstanbullu, Türk’e karşı bir Osmanlı idi. Yazar, Osmanlı döneminde Sadrazam Lala Yörgüç Paşa’nın ülkenin dört bir yanına telall çıkartarak “kendisine Türk kellesi getirene, Osmanlı kaftanı armağan edeceğini”²² duyurma olayını kaleme alır ve bu nefretin nedenlerini sorgulamayı sürdürür. Yazar ayrıca Ermeni ve Rum kaynaklarının “çekirge sürüsü gibi” tanımlamasına karşılık olarak Prof. Köprülü’nün “Doğu’dan gelen bitmez tükenmez insan seli” şeklindeki açıklamasına yer verir. Türklüğün önemsizleştiği bir tarihi sürecin ev sahipliğini yapan Osmanlı Devleti ve bu algılamaların başlatıcısı Selçuklu Devleti, Demirtaş Ceyhun’un eleştirisine uğrar. Ceyhun, Meşrutiyet sonrası ve Cumhuriyet’le birlikte, göçebelik ile Türk kavramlarını özdeşleştiren Osmanlı mentalitesi yıkılmış, Türk, Türkmen, Türkçe v.b üzerine konulan ambargolar derhal kaldırılmıştır²³ demektedir. Bu gelişimde Mustafa Kemal Atatürk’ün büyük rol üstlendiği ve üstlendiği görevi de başarıyla belli amaçlar uğrunda gerçekleştirdiği şu sözlerle anlatılmaktadır: “Mustafa Kemal’in amacı [...] Türk sözcüğünün, Selçuklu ve Osmanlıların kasıtlı bir biçimde kullandıkları aşağılayıcı, küçük düşürücü

14 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 182.

15 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 206.

16 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 21.

17 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 14.

18 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 12.

19 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 12.

20 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 22.

21 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 22.

22 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 12.

23 Ceyhun, *Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 87.

anlamının sonradan uydurulduğunu bütün yığınlara öğreterek, Anadolu'daki Türklerin de bir an önce ulus bilincine yeniden kavuşup, Türklük'ten utanmamalarını sağlamaktır.²⁴

Cumhuriyet'in 1930'lu yıllarına "Arkeologlar ve Arkeolojik Kazılar Dönemi" denilse yeridir,²⁵ diyen yazar, bilimsel yöntemlerle yapılanların, ilkçağ Yunan ve Roma uygarlığının incelenmesini amaç edindiğinden bu anlamda çalışmaların, 1930'lu yıllarda Çanakale Boğazı ile Ege kıyıları arasında yapıldığını belirtir. Aynı zen ve nemi Atatürk'n, Türk dilinin ve tarihinin araştırılmasında da gösterdiğini belirten Ceyhun, aynı dönemlerde Atatürk'ün özel ilgisi sayesinde sanat, mimari, eğitim gibi alanlarda da yeniliklerin yařandđını, kent görünümüne yeni bakış aıllarının uygulandđını yazar. Türklüğün doğru algılanmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün katkısı büyüktür.

Yusuf Akçura ile Ziya Gökalp de önemli isimlerdendir. Ancak bu katkılarla ve dönüşümlerle bilinçlenen toplum insanı kendisine artık şu soruyu sormakta mıdır acaba: *Bugün Türk olmak gerçekten zor mu?* Demirtaş Ceyhun'a göre, bugünün insanının Türk olabilmesi, gerçekten gemiştekilerle oranlanamayacak denli zordur. Çünkü bugünün insanı hem Doğulu, hem Batılı olmak zorundadır.²⁶ Dolayısıyla bugünün insanı iki coğrafyayı, iki dünyayı ve kültürü kendinde özümlemek, kendinin kılmak zorundadır.²⁷

Yalın ve akıcı bir dile, tarihi süreçlerin adandđı bu alışma, Türk Kültür Tarihi konusuna ilgi duyan her sosyal bilimcinin okumasına uygundur. Temel bir ders kitabı veya bilimsel bir kaynak değildir, ancak yardımcı kitap veya ek okuma niteliğine sahiptir. Yazının genel içeriği, yazarın şahsi yorumları dışında literatürden örnek ve açıklamalarla şekillenmiş durumdadır. Açıklamaları, destekleyici alıntılar veya örnek olayları takip eder. Sorduğu sorular, okurun pasif bir niteliğe bürünmesini engellemeye yönelirken, soruların ardından gelen açıklamalar, okurun zihninde az önce yarattđı düşüncelerle bir kıyaslanmanın yaşanmasına yarar. Açıklayıcı cümleleri ise sorunun sakladđı anlamı açığa çıkarması açısından önemlidir.

Kaynaklar

Ceyhun, Demirtaş. *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*. İstanbul: Asi Kitap, 2017

24 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 136.

25 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 145.

26 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 195.

27 Ceyhun, *Ah şu Biz Kara Bıyıklı Türkler*, 195.

